

Opetusmetodi tekstilajikirjoittamisen oppimiseen

Ehdotus pedagoginen oivallus -kilpailuun 2023

Sofia Kahri

Opetusharjoittelija 2023

Turun yliopisto

Turun normaalikoulu

sakahr@utu.fi

Alkusanat

Opetin 3. harjoittelujaksone aikana 9. luokalle runoanalyysin tekemistä, ja havahduin tunteja suunnitellessani siihen, miten runoanalyysillä on oma kielensä esimerkiksi käsitteiden ja lauserakenteiden osalta. Teoreettista mallinnusta oli edessä paljon, ja hahmottelin mielessäni tapoja, joilla voisimme rakentaa osaamista oppilaslähtöisesti. Niin päädyin harjoittelemaan runoanalyysiä oppilaiden kanssa teoriaa yhdessä kokoamalla, ryhmäkeskustelua virittämällä ja runoanalyysin kieltä konkreettisin esimerkein avaamalla. Syntyi metodi, jota voisi mielestäni soveltaa erilaisten tekstilajien kirjoittamisen tukena yleisemminkin. Esimerkiksi esseevastauksien, analyysitekstien, kirja-arvostelujen, koevastausten tai käsitelmääritysten opettaminen voisivat olla sovellusaloja, joihin metodin opettaminen sopisi. Ajattelinkin jakaa materiaalit nyt myös tähän kilpailuun, jotta ne mahdollisesti hyödyttäisivät muitakin.

Oppimis- ja opetusterveisin,

Sofia Kahri

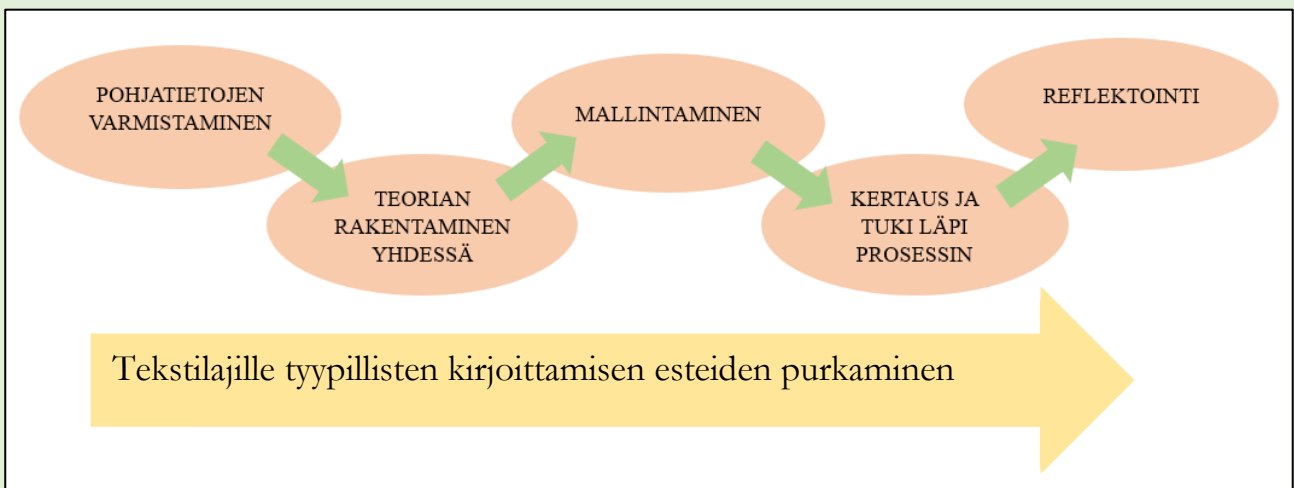
Sisällys

1 Menetelmä tekstilajikirjoittamisen opettamiseen.....	1
1.1 Aluksi.....	1
1.2 Pohjatietojen varmistaminen	1
1.3 Teorian rakentaminen yhdessä	2
1.4 Mallintaminen	3
1.5 Kertaus ja tuki läpi prosessin.....	4
1.6 Reflektointi.....	5
1.7 Kokonaisuutena	5
2 Metodin sovellettavuus	5
Liitteet	7

1 Menetelmä tekstilajikirjoittamisen opettamiseen

1.1 Aluksi

Ehdottamani menetelmä tekstilajikirjoittamisen opettamiseen koostuu viidestä vaiheesta (Kuva 1), jotka ovat pohjatietojen varmistaminen, teorian rakentaminen yhdessä, mallintaminen, kertaus ja tuki läpi prosessin sekä reflektointi. Läpi opetuksen tavoitteena on myös purkaa kohteena olevan tekstilajin kirjoittamiseen liittyviä esteitä mahdollisimman vaivattoman ja paineettoman kirjoittamisen tukemiseksi. Seuraavaksi esittelen vaiheet yksityiskohtaisemmin, ja käytän esimerkkinä opetuksessa hyödyntämääni materiaalia, jossa harjoitellaan runoanalyysin kirjoittamista. Myöhemmin luvussa 3 tuon tarkemmin esiin menetelmän sovellusmahdollisuuksia.

Kuva 1. Tässä viisi vaiheisessa tekstilajikirjoittamisen opetusmetodissa korostetaan oppilaiden osallisuutta, mallien merkitystä oppimisessa ja tekstilajin kirjoittamiseen liittyvien esteiden purkamista.

1.2 Pohjatietojen varmistaminen

Ensinnäkin tarkoituksena olisi varmistaa oppijoiden pohjatiedot kirjoitettavaan tekstilajiin liittyen. Pohjatiedot sisältävät sekä aikaisemmin opitun teoreettisen tiedon tekstilajista että siihen liittyvät mielikuvat ja ennakko-oletukset. Pohjatietojen varmistaminen ja vahvistaminen luovat pohjan, jolle uusi oppiminen voidaan rakentaa. Sen sijaan mielikuvat, esimerkiksi esseen kirjoittamisen vaikeudesta, kannattaa nostaa esiin ja käsiteltäväksi, jotta ne voidaan purkaa. Esimerkiksi myytiä siitä, että kirjoittaa joko osaa tai ei osaa tulisi aktiivisesti hajottaa, ja korostaa sen sijaan, että eri tekstilajeja oppii kirjoittamaan yksikertaisesti kirjoittamista harjoittelemalla ja mallia ottamalla.

Esimerkiksi runoanalyysin kirjoittamista edelsi opetuksessa runoanalyysikäsitteiden osaamisen kertaaminen. Kertaus voidaan toteuttaa monella tapaa. Tässä esimerkkinä on hyödynnetty monistetta (Liite 2), jonka avulla oppilaat pääsivät harjoittelemaan analyysikäsitteiden käyttöä samalla runoja tarkastellen. Runojen lukemista ja ymmärtämistä on tuettu tehtävissä hyödyntämällä esimerkiksi selkorunoa (Tehtävä 2) ja tarjoamalla runon lukemisen tueksi sanastoa (Tehtävä 7), joka avaa sekä kielellisesti että kulttuurisesti värittyneitä runon ilmauksia oppijoille. Sanastosta löytyy selityksiä Eino Leinon *Nocturne*-runon haastaville ilmauksille, joita ovat esimerkiksi *vanamo*, *puunto*, *virvatuli* ja *kaskisavu*. Ymmärtämistä tukevat keinot varmistavat taustaltaan kaiken kielisten oppijoiden harjoittelemista, ja poistavat lähtökohtaisesti runon lähestymistä vaikeuttavia kulttuurisia esteitä. Sanasto helpottaa myös aikakaudelle tyypillisen runokielen ymmärtämistä kuitenkin pelkistämättä runoa tai ottamatta siitä mitään pois.

1.3 Teorian rakentaminen yhdessä

Uuden tekstilajin kirjoittamista edeltää sen konventioiden ja piirteiden havaitseminen ja ymmärtäminen. Oppilaslähtöisesti teorian rakentamisen voisi aloittaa oppilaan omista havainnoista ja oivalluksista käsin, jolloin teoriaa voidaan rakentaa opettajan johdattelemana oppilaiden omien ideoiden avulla. Yksi mahdollisuus on ottaa tarkasteluun esimerkki halutusta tekstilajista, ja tutkia sen piirteitä ja rakennetta yhdessä oppilaiden kanssa.

Esimerkiksi runoanalyysin rakenteen ja piirteiden harjoittelussa hyödynnettiin opetuksessa runoanalyysimallia (Liite 3), jota tarkasteltiin oppilaiden kanssa yhdessä. Teoriaa hahmoteltiin ja rakennettiin luokassa seuraavalla tavalla:

1. Runo ja runoanalyysimalli luettiin ääneen kappale kerrallaan vapaaehtoisten lukijoiden toimesta. Jokaisen kappaleen jälkeen pysähdyttiin yhdessä tarkastelemaan, mitä kyseisessä kappaleessa tehtiin runolle ja millaisia piirteitä kappaleen tekstissä on. Käsittelyn pilkkomisen tavoitteena oli tukea keskittymistä, ymmärtämistä ja asettaa välitavoitteita, joiden saavuttaminen tuntuu helpommalta kuin isojen kokonaisuuksien hahmottaminen kerralla.
2. Kappaleista etsittiin tekstilajille tyypillisiä piirteitä opettajan ohjaavien apukysymyksien avulla. Havaintoja esittivät kuitenkin pääasiassa oppilaat. Opettajan roolina oli vahvistaa havainnot ja koostaa ne yhteen teorian pohjaksi. Oppilaiden havaitessa esimerkiksi, että runoanalyysin ensimmäisessä lauseessa kerrottiin runon nimi, tekijä ja julkaisuvuosi, opettaja auttoi nimeämään lauseen

”esittelylauseeksi” ja kertoi, että se on itse asiassa lause, jolla runoanalyysi on tapana aloittaa.

3. Pala palalta mallianalyysin rakenne ja sisältö käytiin läpi, kunnes kokonaiskuva runoanalyysistä oli muodostettu.
4. Tämän jälkeen havainnot kerrattiin diaesityksen muutamalla dialla (Liite 5), joissa annettiin myös konkreettisia neuvoja tekstin kirjoittamisen lähestymiseen ja toteuttamiseen. Havaintojen kertaaminen dioilla mahdollisti sen, että kaikki oppilaat saattoivat ottaa informaation vastaan sekä suullisen että kirjallisen esityksen kautta, mikä saattoi tukea ymmärtämistä ja moniaististen muistijälkien syntymistä.

Keskeisintä teorian rakentamisessa on lähteä oppijan kokemus- ja havaintomaailmasta ja keskittyä nimenomaan heidän kuuntelemiseensa. Havaintojen päälle on tällöin mahdollista rakentaa ohjatusti teoriaa, ja oppimista todennäköisesti parantaa se, että oppija on ollut oppimisprosessissa aktiivinen toimija passiivisen opetettavan sijaan. Tämä metodin vaihe voi olla kaikista hitain toteuttaa, mutta sen huolellinen toteuttaminen tukee seuraavien vaiheiden onnistumista.

1.4 Mallintaminen

Kun harjoitellaan kirjoittamista, on mallitekstillä suuri vaikutus esimerkiksi kirjoittamisen aloittamisessa ja etenemisen onnistumisessa. Kirjoittamista ja tekstilajin oman kielen haltuun ottamista voi tehostaa kokonaista mallitekstiä yksityiskohtaisemminkin, kuten tekstilajille tyypillisen sanaston ja lauserakenteiden näkyväksi tekemisellä. Kokonainen malliteksti voi tuntua joskus liian suurelta kokonaisuudelta, jolloin se mistä käytännössä tulisi ottaa mallia hämärtyy. Kun malleja annetaan myös tekstin pienemmistä rakenteista, avautuu oppijalle heti konkreettisempi ja helpommin lähestyttävämpi tapa hyödyntää mallia omassa kirjoittamisessa.

Esimerkiksi runoanalyysin kirjoittamisen opettamisessa malleja annettiin tekstilajille tyypillisiä lauseita esittelemällä (Liite 6). Myös tekstilajille tyypillisten käsitteiden ja sanojen taivutuksen erot ja käyttötavat kannattaa tehdä näkyviksi. Alla on materiaalista poimittu esimerkki sanojen *symboli* ja *metafora* käytöstä: *Symboli* voi *symboloida*, mutta *metafora* ei **metaforoi*.

*Sydän **symboloi** runossa rakkautta. / Sydän on rakkauden **symboli**.*

*Susi on runossa yksinäisyyden **metafora**. /*

*Runon suden voi **tulkita** yksinäisyyden **metaforaksi**.*

Mallien jättäminen näkyville esimerkiksi taululle tukee kirjoittamista, ja mahdollisesti vähentää jumiutumista kirjoittamisen aloituksessa tai kesken prosessin. Mallien tarjoaminen tekstilajin kirjoittamisen harjoittelun yhteydessä ei haittaa oppimista, vaan vahvistaa sitä. Opetuksessa tulisi mielestäni päästä pois ajatuksesta, jonka mukaan ”taitava oppija keksii kyllä, miten kirjoittaa ajatuksensa”. Mallin kautta oppiminen tarjoaa kaikille tasaveroisemman kirjoittamisen pohjan, jonka sääntöjä ja rajoja oppijat voivat kehittyessään kokeilla ja alkaa rikkoa oman kirjoittamisensa ehdoilla.

1.5 Kertaus ja tuki läpi prosessin

Metodi sisältää myös ajatuksen siitä, että opitun kertaaminen ja tuen tarjoaminen läpi kirjoittamisen ja sen harjoittamisen vahvistavat oppimisen tuloksia ja onnistumista. Tuki voi olla läsnä olevan opettajan kannustusta, mutta tukea tarjotaan myös esimerkiksi materiaalien ja opetuksen rakenteen kautta. Esittelemässäni metodissa pyritäänkin selkeyteen, johdonmukaisuuteen ja oikea-aikaisen tuen soveltamiseen tekstilajin tarkastelussa sekä kirjoittamista kohti ohjaamisessa.

Esimerkiksi runoanalyysin kirjoittamisessa oppilaille tarjottiin analysoitaviksi teksteiksi selkorunoja ja lastenruno (Liite 4), sillä niiden teemat ovat jokseenkin helposti havaittavissa. On myös mahdollista tarjota oppijalle esimerkiksi valmis teema, jonka esiintymistä runossa lähdetään tarkastelemaan. Tällöin tekstilajin kirjoittamisen harjoittelu ei jää heti ensi kerralla kiinni päättelytaidoista, vaan teeman paljastaminen takaa kaikille tasaveroisen mahdollisuuden harjoitella olemassa olevan tiedon soveltamista tekstiksi. Teeman paljastaminen voi olla myös eriyttämiskeino, jolla huomioidaan alaspäin tai ylöspäin eriyttäminen.

Metodissa sovellettu oikea-aikainen tuki sisältää myös oppijan ”tuuppaamisen” oikeaan suuntaan työskentelyn kriittisissä vaiheissa. Tekstilajikirjoittamisen harjoittelussa hyppy teorian rakentamisesta omaan kirjoittamiseen on kriittinen piste, jota opettaja voi helpottaa tuellaan. Esimerkiksi runoanalyysin kirjoittamisessa oppilaiden kirjoittamisen aloittamista tuettiin järjestämällä ensin ryhmäkeskusteluja, joissa saman analysoitavan runon valinneet oppilaat pohtivat yhdessä runon piirteitä, aihetta, tunnelmaa ja teemaa apukysymyksien avulla (Liite 7). Keskustelujen pohjalta tehtiin muistiinpanoja, joihin nojaten kirjoittaminen lähtikin liikkeelle ryhmässä ilman tyhjän paperin pelkoa.

1.6 Reflektointi

Kirjoittamisprosessin jälkeen sekä oppilaan että opettajan on hyvä reflektoida tehtyä, omaa suoriutumistaan sekä opittua. Oppilaan oman oppimisen arviointia ja pohdintaa voi tukea esimerkiksi itsearviointitehtävän avulla (Liite 8). Tehtävä voidaan toteuttaa kirjoittamisen sijaan myös esimerkiksi omaa puhetta äänittämällä. Itsearviointitehtävä on ensisijaisesti oppilasta itseään varten, joten sen tekeminen omalla äidinkielellä olisi mielekästä.

Opettajankin kannattaa reflektoida omaa tekemistään esimerkiksi oppilaiden kirjoittamien tekstien valossa, ja havainnoida, toistuuko jokin väärinymmärrys tekstistä toiseen. Tällöin kannattaa pohtia, miten voisi kehittää opetustaan. On hedelmällistä pohtia esimerkiksi sitä, ovatko kaikki kirjoittamisen kriittiset kohdat tulleet huomioiduksi ja tuetuiksi toimivilla ja riittävillä tavoilla prosessin aikana.

1.7 Kokonaisuutena

Kokonaisuutena menetelmän tavoitteena on tarjota oppijoille mahdollisimman saavutettavia malleja tietyn tekstilajin käytäntöjen oppimiseen. Tarkoituksena on pyrkiä luomaan rutiinia ja kaavaa, jonka avulla oppija pystyy kirjoittamaan tekstilajien konventioita mukailevan tekstin oikea-aikaisen tuen avulla, ja harjaantuessaan myös itsenäisesti. Metodi tukee sekä eri kielellisestä että kulttuurisesta taustasta tulevien oppijoiden kirjoittamista, sillä siinä pyritään pilkkomaan tekstilajin oppiminen paloihin ja tekemään näkyväksi tekstin konventioita sekä kielen että merkityksen tasolla ennakkosaamista olettamatta ja sen varaan laskematta.

2 Metodin sovellettavuus

Metodia on sovellettu yläkoulun oppitunneilla, mutta näen sen mahdollisuutena myös lukio-opetuksessa. Varsinkin eri tekstilajien erottamisessa ja ylioppilaskirjoituksissa vaadittavien tekstien kirjoittamista harjoitellessa metodi voisi vastata sekä kielitietoisien opetuksen vaateisiin että tarjota rutiineja kirjoittamiseen. Näen metodin vahvuuksina opetettavan aiheen tuomisen läpinäkyväksi ja tarkastelun lähtemisen oppijoiden havainnoista, jolloin pystytään samaan aikaan tarjoamaan sekä selkeää opetusta että osallistumisen ja onnistumisen kokemuksia oppijoille. Uskon, että metodi vastaa myös opetuksen selkeyden vaatimukseen, ja parhaimmillaan sen toteuttaminen voi lisätä oppijoiden minäpystyvyyden tunnetta, halua osallistua ja kenties myös virittää joillekin itua sisäisen motivaation syttymiseen. Tietenkin metodilla on myös heikkoutensa ja näenkin sen hedelmällisenä raamina

jatkokehittelylle ja sovelluksille. Toivottavasti oivallukseni tuo jotain uutta opetusmetodien kentälle tai ainakin esittää ehdotuksen uudenlaisesta mahdollisuudesta yhdistää toimivaksi todettuja opetusmenetelmiä yhteen oppimisprosessiksi.

Liitteet

LIITE 1: Materiaalit tarkasteltavina tiedostoina

Esimerkiksi diaesitysten animaatiot (eli tiedon esittäminen osissa) toimivat vain PowerPoint-tiedostossa, joten olen liittänyt alle myös linkit alkuperäisten materiaalien tarkastelemiseen.

[Runoanalyysin PowerPoint-esitys löytyy linkkinä tästä.](#)

[Tässä moniste, jossa ovat esimerkki runoanalyysistä ja oppilaiden analyysihin valittavat runovaihtoehdot.](#)

[Tässä on esimerkki itsearviointitehtävästä.](#)

LIITE 2 Esimerkki tekstilajin pohjatietoja kertaavista tehtävistä monisteena (tehtävät 1–7 + tehtävän seitsemän yhteydessä esitettävät kysymykset taululla).

RUNOANALYYSIN KÄSITTEITÄ

1. Tunnistatko runoanalyysin käsitteet? Ympyröi uudet käsitteet.

runon puhuja/ runon minä	personifikaatio	alkusoinnut	symboli
säe	vastakohtat	aihe	allegoria/vertauskuva
säkeistö	toisto	teema	säkeen ylitys
vertaus	rytmi	synestesia	asennonvaihto
metafora	loppusoinnut/ riimit	kuvaruno	

2. Lue runo ja vastaa kysymyksiin.

Mitä kevät runossa symboloi? _____.

Entä, mitä vihreä väri kuvaa? _____.

Runossa verbit ”annetaan” ja ”otetaan” ovat myös toistensa _____, mikä kuvaa runon puhujan pelkoa menettää jotain hänelle tärkeää.

Tämä tuli niin äkkiä,
tämä toivo vihreästä.
Pelkään, että minulle annetaan kevät,
ja sitten se otetaan pois.

Tuija Takala, Nimetön runo kokoelmasta *Kierrän vuoden. Selkorunoja* (2016)

3. Lue runo ja vastaa kysymyksiin.

Mistä runo kertoo? _____

Löydätkö runosta:

- a) vertauksen _____
- b) symbolin _____
- c) metaforan _____

Pehmeästi kuin
tikan koputus haapaan
kuului koputus
sydämeni ovelta. Sinäkö siellä olit?

Risto Rasa, Nimetön runo kokoelmasta *Rantatiellä* (1980)

4. Tutki runoa ja täydennä oikeat runokäsitteet runoanalyysiin. (Voit saada apua tehtävän 1 laatikosta.)

Nuorallatanssija

Kaksi huippua pimeän ylle nousi.
Niiden välille,
kireälle kuin jousi
on tanssijan nuora pingotettu.
Jos pimeään katsoo, huimaa päätä.
On aivojen oltava jäätä.

Näen palavan huipun kummankin.
Edestakaisin, edestakaisin!

Helvi Juvonen, *Nuorallatanssija* (1950).

Helvi Juovosen vuonna 1950 julkaistussa runossa *Nuorallatanssija* on kaksi _____. Ensimmäisessä säkeistössä on kuusi ja jälkimmäisessä kaksi _____. Runossa esiintyy myös _____, jossa lause alkaa toisessa säkeessä, mutta jatkuu vielä kolmannessa ja neljännessä säkeessä. Runo kertoo nuoralla tanssimisesta tai nuorallatanssijan suorituksesta eli nämä ovat runon _____.

Runossa vallitsee jännittynyt tunnelma, jota luodaan esimerkiksi runon sanavalinnoilla "kireälle" ja "pingotettu". Tanssijan nuorasta käytetään myös _____, jossa nuoran kireys rinnastetaan jousen kireyteen.

Runossa luodaan rytmiä _____ ja _____ avulla. Loppusointua esiintyy säkeiden lopussa, esimerkiksi sanoissa _____ ja _____. Toistoa hyödynnetään puolestaan runon lopussa toistamalla sanaa _____. Toisto sekä viimeisen säkeen päättyminen huutomerkkiin, kertovat lukijalle, miten runon puhuja suhtautuu näkemäänsä nuorallatanssiin.

Runossa puhuvaa ääntä kutsutaan _____. Hänen mukaansa nuorallatanssijan "aivojen on oltava jäätä" eli runon puhujan mielestä nuorallatanssijalta vaaditaan rauhallisuutta. "Aivojen jää" onkin _____, joka kuvaa tyyntä ja kylmähermoista suhtautumista nuoralla tanssimiseen ja korkeisiin paikkoihin. Toisessa säkeistössä runon puhujan näkökulma muuttuu henkilökohtaisemmaksi. Muutosta näkökulmassa tai runon puhujan vaihtumista kutsutaan _____.

Kokonaisuudessaan runo kuvaakin ihaillen, kuinka paljon rohkeutta nuorallatanssiminen ja sen toistaminen uudelleen ja uudelleen vaatii. Rohkeuden ja vaaran ihannointi voisikin olla runon _____.

5. Lue synestesian ja personifikaation määritelmät.

Synestesia on runon keino, jossa eri aistien kokemukset yhdistetään uudella tai arvaamattomalla tavalla. Esimerkiksi ilmauksessa *kirkuvan punainen* yhdistyvät kuulo- ja näköaistimus.

Personifikaatiossa eloton asia tekee jotain ihmismäistä. Esimerkiksi *kivi nukkuu, kello huutaa* tai *metsä kuiskailee*.

- a) Tunnista runon keinoja. Huomaa, että yhdessäkin säkeessä voidaan käyttää useampaa keinoja.

1 =

2 =

3 =

4 =

- b) Millaisena runon maisema kuvataan?
-

SATEEN JÄLKEEN

Kun valo loisti,
muuttui koko tienoo,
heräsi kaarna (1),
runon lämpö hohti (2),
välähti neulaset
ja vesi välkkyi (3).
Elivät varjot (1),
humisivat havut (3),
helähti haapa (3),
kiven pinta kiils.
Supatti sammal (1, 3):
sade, sade, sade (3, 4).

Mirkka Rekola, Nimetön runo kokoelmasta *Vedessä palaa* (1954).

6. Tunnista metaforat ja symbolit toisistaan. Ympyröi symbolit ja alleviivaa metaforat.

- a) Rakkaus on nuori ruusu.
b) kyyhkynen
c) Aika on rahaa.
d) Hän oli minun valoni.
e)

7. Tutkikaa runoa ryhmässänne taululla olevien kysymysten avulla. Sanastosta löydätte selityksiä vanhoille ja runokielelle tyypillisille sanoille.

Nocturne

Ruislinnun laulu korvissani
Tähkämpäiden päällä täysi kuu
Kesä-yön on onni omanani
Kaskisavuun laaksot verhouu
En ma iloitse, en sure, huokaa
Mutta metsän tummuus mulle tuokaa
Puunto pilven, johon päivä hukkuu
Siinto vaaran tuulisen, mi nukkuu
Tuoksut vanamon ja varjot veen
Niistä sydämeni laulun teen

Sulle laulan neiti, kesäheinä
Sydämeni suuri hiljaisuus
Uskontoni, soipa säveleinä
Tammenlehvä-seppel vehryt, uus
En ma enää aja virvatulta
Onpa kädessäni onnen kulta
Pienentyy mun ympär' elon piiri
Aika seisoo, nukkuu tuuliviiri
Edessäni hämäräinen tie
Tuntemattomahan tupa vie

En ma enää aja virvatulta
Onpa kädessäni onnen kulta
Pienentyy mun ympär' elon piiri
Aika seisoo, nukkuu tuuliviiri
Edessäni hämäräinen tie
Tuntemattomahan tupa vie.

Eino Leino, *Nocturne* kokoelmasta *Talviyö* (1905).

Sanastoa:

tähkämpää = viljakasvin osa, jossa jyvät ovat

kaskisavu = Ennen aikaan metsää poltettiin, kun siitä tehtiin peltoja. Tätä kutsuttiin kaskeamiseksi. Kaskisavu on polttamisprosessissa syntyvää savua.

puunto = kajo, kuumotus

mi = mikä

vanamo = metsässä kasvava kasvi

veen = veden

tammenlehvä-seppel = tammen lehdistä tehty seppel/ päähine

vehryt = vehreä, vihanta, täynnä kasveja

virvatuli = Maaginen liekki, joka palaa syrjäisessä paikassa, ja pakenee lähestyjäänsä.

tuuliviiri = Laite, joka mittaa tuulen suuntaa esimerkiksi talon katolla.

Runojen tutkimusryhmät

Ryhmä A: Säkeistö 1

1. Mitä säkeistössä tapahtuu?
2. Millainen tunnelma on?
3. Etsikää säkeistöstä: säe, alkusointu, loppusointu ja personifikaatio.

Ryhmä B: Säkeistö 2

1. Millainen tunnelma säkeistössä on?
2. Miten runon puhuja suhtautuu ympäristöönsä ja elämään? Mitä hänelle on tapahtumassa?
3. Etsikää säkeistöstä personifikaatio.

Ryhmä C: Säkeistö 3

1. Millainen tunnelma säkeistössä on?
2. Miten runon puhuja suhtautuu ympäristöönsä ja elämään? Mitä hänelle on tapahtumassa?
3. Etsikää säkeistöstä metafora.

Esimerkki runoanalyysistä

SATEEN JÄLKEEN

Kun valo loisti,
muuttui koko tienoo,
heräsi kaarna,
rungon lämpö hohti,
välähti neulaset
ja vesi välkkyi.
Elivät varjot,
humisivat havut,
helähti haapa,
kiven pinta kiilsi.
Supatti sammal:
sade, sade, sade.

Mirkka Rekola, Nimetön runo kokoelmasta *Vedessä palaa* (1954).

Mirkka Rekolan runo *Sateen jälkeen* on julkaistu vuonna 1954 kokoelmassa *Vedessä palaa*. Runo koostuu yhdestä säkeistöstä, jossa on yhteensä 12 säettä. Runossa kuvaillaan, miltä runon miljö näyttää sateen jälkeen. Sateen jälkeinen eloisa luontomaisema onkin runon aihe, johon myös runon nimi *Sateen jälkeen* viittaa.

Sateen vaikutusta luontoon kuvataan runossa positiivisesti. Esimerkiksi personifikaatio ”heräsi kaarna” korostaa elinvoimaa, jota sade on saanut puun pinnassa aikaan. Personifikaatioita on runossa useita, ja niiden runsaus luokien runoon maagisen tunnelman, jossa luonnon elävyys korostuu. Myös kaksi ensimmäistä säettä ”Kun valo loisti / muuttui

koko tienoo” kuvaavat muutosta, jonka sateen jälkeen paistava auringon valo paljastaa maisemassa.

Luonnon elinvoimaisuutta korostetaan runossa myös eri aistihavaintojen avulla. Esimerkiksi näkö- ja tuntoaistimus yhdistetään neljännen säkeen synesthesiassa ”lämpö hohti”. Puiden liikettä kuvaillaan myös kuuloaistin kautta esimerkiksi säkeessä ”humisivat havut”. Eri aistihavaintojen monipuolinen kuvaaminen viestii, miten kokonaisvaltainen muutos luonnossa on sateen jälkeen tapahtunut.

Luonnon heräämistä tuodaan esiin myös runon rytmin kautta. Rytmii muodostuu runossa alkusointujen ja toiston käytöstä. Alkusointua esiintyy esimerkiksi säkeessä ”vesi väikkyi”, mikä tuo runon kieleen elävyyttä ja korostaa luonnon eloisuutta. Toistoa hyödynnetään puolestaan runon viimeisessä säkeessä ”sade, sade, sade”. Viimeisen säkeen voisi tulkita luonnon pyynnöksi saada lisää sadetta tai kiitokseksi sateen aikaan saamasta virkistymisestä.

Runon positiivinen tunnelma rakentuu personifikaatioiden, aistihavaintojen korostamisen ja runon rytmin avulla. Kokonaisuutena runossa kuvataankin sateen jälkeisen luonnon kokonaisvaltaista muutosta ja elinvoimaa, jotka luonto saa itse itsessään aikaan. Luonnon ihmeellisyyden ihastelemisen voisikin tulkita runon teemaksi.

LIITE 4 Esimerkki runoanalyysin kohteena olevista teksteistä

1

Tunteellinen siili

Oi, sanoi siili,
olen tunteellinen siili,
olen hyvä, kiltti, hellä.
Ja kelläpä, kellä
on vastaansanomista?

Se vain on surullista,
että piikkikuoren alla
siilin hellyys piili.

Oi, sanoi siili,
olen surullinen siili,
niin yksinäinen jotta!

Ja se on aivan totta:
Se yksinänsä eli
ja piikein piikitteli,
ja piikkikuoren alla
sitten itkeskeli.

Kirsi Kunnas, *Tunteellinen Siili*
kokoelmasta *Tiitiäisen satupuu* (1956).

2

Haravoin.

Mennyt kesä kahisee pudonneissa lehdissä.
Keltaiset, punaiset ja ruskeat lehdet
muistuttavat ilosta, innostuksesta ja itkusta.

Värikäs elämä muuttaa muistojen kasaan.

Tuija Takala, Nimetön runo kokoelmasta
Kierrän vuoden. Selkorunoja (2016).

3

Maisema on tänään satu:
kylmyys on kuorruttanut
puut valkoisiksi
ja ne kimaltavat.

Silloin oksat ovat kuin unelmat.
Päältä ne ovat hauraita,
mutta niissä on sitkeä sisus.

Tuija Takala, Nimetön runo kokoelmasta
Kierrän vuoden. Selkorunoja (2016).

Runoanalyysin muistilista

Lue runo
huolella läpi
mieluiten
ääneen

Mieti, mitä
runossa
tapahtuu?
Tai mistä
runo kertoo?

Millainen
runon
puhuja on?

Entä miljöö?

Tunnistatko
runon keinoja?
Mitä ne saavat
aikaan runossa?

Mikä on runon
teema eli mitä
runo haluaa
pohjimmiltaan
sanoa?

Miten runon
keinot
ilmentävät
teemaa?

Muista

Runoihin ei ole yhtä oikeaa
tulkintaa, vaan erilaiset
tulkinnat voivat olla yhtä
toimivia!

Muista kuitenkin perustella
tulkinnat **aina** runossa
havaittavilla piirteillä!

HAVAINTO:

Runossa on paljon toistoa.

ESIMERKKI:

Sana ”nopeasti” toistuu runon
jokaisessa säkeessä.

TULKINTA:

Toisto luo runoon nopean rytmin ja
ilmentää runon kiireistä tunnelmaa.

Esimerkkejä runoanalyysin kielestä

Runon esitteleminen

Mirkka Rekolan runo *Sateen jälkeen* on julkaistu vuonna 1954 kokoelmassa *Vedessä palaa*.

Runossa on yksi säkeistö, joka **koostuu** 12:sta säkeestä.

Runo **kertoo**/ runon **aihe on ...**

Runon piirteiden eritteleminen:

Sydän **symboloi** runossa rakkautta. / Sydän on rakkauden **symboli**.

Susi on runossa yksinäisyyden **metafora**. / Runon suden voi **tulkita** yksinäisyyden **metaforaksi**.

Esimerkkejä runoanalyysin kielestä

Muita hyviä verbejä ja ilmauksia:

Runon tunnelmaa **rakennetaan** sanavalinnoilla. / Sanavalinnat **luovat** runoon iloisen tunnelman.

Runon **rytmi** syntyy toistosta ja loppusoinnuista.

Ystävyyden kyky voittaa erimielisyydet on runon teema. / **Tulkitsen** runon teemaksi ystävyyden kyvyn voittaa erimielisyydet.

Runossa **esiintyy/hyödynnetään** personifikaatioita.

Runossa luontoa **kuvataan** / **luonnehditaan** / **kuvaillaan** vertausten avulla.

Pohtikaa yhdessä seuraavia kysymyksiä

- Mitä runossa tapahtuu?
- Onko runon puhuja selvästi havaittavissa? / Mitä hän tuntee? / Millainen hän on?
- Millainen runon miljöö on? / Miten sitä kuvaillaan?
- Löydätkö runosta kuvakielisyyttä (esim. metafora, vertaus, personifikaatio, synestesia)? Mitä ne merkitsevät runossa?
- Millaisia rytmin piirteitä runossa on (esim. toisto, loppusointu/riimi)? Mitä rytmi tekee runolle?
- Keksittekö ehdotuksia runon teemaksi?

Itsearviointitehtävä

1. Miltä runoanalyysin tekeminen tuntui?

2. Hyödynsitkö saamaasi palautetta itsenäisen runoanalyysin kirjoittamisessa? Teitkö jotain eri tavalla verrattuna harjoitusanalyysiin? Mitä?

Miten arvioisit oppimistasi seuraavissa väitteissä? Rastita sopivin vaihtoehto.

	Osaan	Pitää vielä harjoitella	Tämä on jäänyt epäselväksi tai on usein vaikeaa
Ymmärrän yleensä, mitä runossa tapahtuu, kun luen runon rauhassa useaan kertaan.			
Tunnistan runoissa esiintyviä runon keinoja.			
Muistan, mitä erilaisia runon keinoja on olemassa.			
Hahmotan, miten runon keinot vaikuttavat runon toimintaan ja merkitykseen.			
Pystyn pohtimaan, mikä runon teema voisi olla.			
Pystyn keskustelemaan runoista muiden kanssa.			
Osaan tehdä runoanalyysin itsenäisesti.			

Pohdi vielä, mitä sinun tulisi tehdä seuraavaksi, jotta voisit vahvistaa oppimistasi sellaisissa asioissa, jotka tuntuvat kaipaavan lisäharjoitusta tai ovat vaikeita.
